

Suriye İç Savaşı'nın Muhasebesi: ÇÖKMÜŞ BİR EKONOMİ

“

Amerika Birleşik Devletleri, Arap Birliği, Avrupa Birliği, Avustralya, Güney Kore, Kanada, Japonya ve Türkiye gibi birçok ülke tarafından uygulanan siyasi, askeri ve ekonomik yaptırımlar sonucunda Suriye'nin milli hasılası 2010 yılına göre 3 kat küçülmüştür.

”

Oğuzhan Demirdöğen

Araştırma Asistanı, ORSAM

Suriye'de 15 Mart 2011'de başlayan gösterilerin ardından ülkenin tamamına yayılan çatışmalar 9. yılını geride bırakmıştır. Yaşanan bu iç savaşın Suriye'de siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan birçok ağır hasarları olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri, Arap Birliği, Avrupa Birliği, Avustralya, Güney Kore, Kanada, Japonya ve Türkiye gibi

birçok ülke tarafından uygulanan siyasi, askeri ve ekonomik yaptırımlar sonucunda Suriye'nin milli hasılası 2010 yılına göre 3 kat küçülmüştür. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne göre, 2011 yılından beri Suriye'nin 6,7 milyon vatandaşı mülteci konumuna düşerek Türkiye, Ürdün, Lübnan, Irak, Ermenistan ve Avrupa ülkelerine göç etmiş; 13,1 milyon sivil yardıma muhtaç hale gelmiştir. Yaşanan çatışmalar neticesinde Suriye'nin şehirleri, tarihi yapıları, kültürel ve sosyal alanları, ibadethaneleri, üretim tesisleri ve ticaret yolları zarar görmüştür.

Ekonomik Yıkım

Yaptırımlar neticesinde küresel finansal sistemin dışında kalan ülkede iç savaş öncesinde Suriye Merkez Bankası'nın 16 ile 18 milyar dolar aralığındaki döviz rezervi, bugünlerde tahmini 700 milyon ile 1,2 milyar dolar aralığında bulunmaktadır. 2011 yılından itibaren savaş ekonomisinde olan Suriye bugün hiperenflasyonu ile dünyanın en yüksek enflasyon oranlarından birine sahiptir. Savaş öncesi dönemde ortalama 47 Suriye lirası olan 1 dolar yaklaşık 28 kat daha değerlenerek bugün 1285 Suriye lirası olmuştur. Çatışmalar neticesinde yaşanan tahribatlar, belirsizlikler ve istikrarsızlıklar sermaye kaçışlarına sebep olmuştur. Bu sürecin uzamasıyla birlikte ülke genelinde sanayi, enerji, imalat, tarım ve hizmet sektörleri çökmüştür. Dolayısıyla halk, temel gıda, tüketim ve ilaç ihtiyaçlarını dahi karşılayamayacak duruma gelmiştir. Öyle ki bazı Suriyeliler binaların duvarlarını kırarak elektrik kablolarındaki bakır telleri çıkarıp sa-

tarak geçimini sağlamaktadır. Ülke vatandaşlarının sosyal güvencelerinin yanı sıra hayati güvencelerinin dahi olmaması bir başka içler acısı durumdur. Kısa vadede geçimlerini sağlamaya çalışan Suriyeliler ülke dışına göç edebilmek için gerekli parayı biriktirmeye çalışmaktadırlar.

Suriye'de muhalifler 2014 yılından beri insani yardımları Türkiye sınırındaki Babüselame ve Babülhava, Ürdün sınırındaki er-Remse ve Irak sınırındaki el-Yarubiye kapılarından alabilmekteydi.

Suriye'de Karmaşık Hale Dönüşen İnsani Yardım

Suriye'de muhalifler 2014 yılından beri insani yardımları Türkiye sınırındaki Babüselame ve Babülhava, Ürdün sınırındaki er-Remse ve Irak sınırındaki el-Yarubiye kapılarından alabilmekteydi. Ancak insani yardımların, muhaliflere ulaştırıldığı sınır kapıları Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi toplantısında Rusya'nın itirazları ve veto tehdidi üzerine 6 ay boyunca diğer sınır kapılarının da kapatılarak sadece Türk sınır kapılarından yapılmasına karar verilmiştir. Suriye rejimi insani yardımların devam etmesiyle muhaliflerin güçlerini koruyabildiğini belirtmiştir. Rusya ise bu yardımlarla birlikte muhaliflere silah yardımlarının yapıldı-

ğını iddia etmiştir. Bu nedenle rejim, Rusya'nın da desteğiyle bu bölgeye yönelik askeri ve siyasi baskılarını arttırmıştır. Aynı zamanda rejim ülkenin eski ticaret ve sanayi merkezi olan Halep'i tamamen ele geçirdikten sonra şehrin güvenliğini sağlamak istemiştir. Şam yönetimi, savaş öncesi dönemde Sünni nüfusun yoğun olduğu, ülkenin en büyük ekonomisi ve kalabalık şehri Halep'i tarihten koparmaya, halkını ise şehirden uzaklaştırmaya çalışmıştır. Gerçekleştirdiği saldırıların ardından Halep'in askeri ve ekonomik güvenliğini sağlaması rejim için büyük bir kazanım olmuştur.

Rejimin Normalleşme Politikası ve Etkileri

Rejim, ekonomik kalkınma ve yeniden inşa sürecine yönelik adımlarını Halep'ten başlatmayı planlamaktadır. Muhaliflerden arındırılmış bölgelerde normalleşme sürecine girildiğini göstermek amacıyla da 8 yıl aradan sonra 19 Şubat'ta Şam'dan Halep'e ilk kez sivil bir uçuş gerçekleştirilmiştir. Ülkenin yeniden inşa sürecinde önemli bir yeri olan bu kadim şehri diğer büyük merkezlere bağlayan ve ticaret akışını sağlayacak olan M4 ve M5 karayollarının ele geçirilerek güvenliğinin sağlanması da ayrıca önemiyet kazanmıştır. Bunun sonucunda rejim, son ateşkes anlaşmasını da bozarak özellikle Rusya'nın desteğiyle 6 Mayıs 2019'da başlamış olduğu kara harekatlarına devam etmiştir. Birleşmiş Milletlere göre 1 Aralık'ta rejimin saldırılarının yeniden başlamasından bu yana kuzeybatı Suriye'de en az 948 bin kişi yerinden edilmiştir.

Stratejik öneme sahip M4 ve M5 karayollarında hakimiyetini sağlayarak İdlib şehir merkezine doğru ilerleyen rejim güçleri Türk gözlem noktalarının da bulunduğu bölgeleri ele geçirmiştir. Karadan ilerleyişini sürdüren rejim, 27 Şubat'ta Türk Silahlı Kuvvetleri'ne bağlı tabura hava saldırısı düzenleyerek 34 askerimizi şehit etmiştir. Buna karşılık düzenlenen Bahar Kalkanı Harekâtı kapsamında 5 Mart'taki anlaşmaya kadar birçok rejim askeri ve destekçisi etkisiz hale getirilmiştir. Operasyon kapsamında rejime ait 2 SU-24 tipi uçak, 1 L-39 tipi uçak, 3 İnsansız Hava Aracı, 8 helikopter, 151 tank, 26 ZPT, 99 top, obüs ve ÇNRA, 8 hava savunma sistemi, 16 tanksavar, 87 zırhlı araç ve 10 mühimmat deposu imha edilmiştir. Ekonomisi çökmüş vaziyette olan rejimin Türk İHA ve SİHA'larının bir hafta süren saldırıları sonucunda verdiği askeri zayıflığın maddi karşılığı da ağır olmuştur.

“

9 yıldır yaşadığı savaş ekonomisini tek başına kaldırma gücü bulunmayan Suriye'yi, Rusya silah, teçhizat ve diğer malzemeler ile İran ise petrodolar kaynak transferleriyle desteklemiştir.

”

Rusya ve İran'ın Gelişmelere Göre Suriye'deki Olası Tutumları

Muhaliflerle Esed rejimi arasında 2012'de silahlı çatışmaların başlamasıyla yıl sonunda iktidardan düşmesi öngörülen Esed, İran ve Lübnan Hizbullah'ının desteğiyle

kurtarılmıştır. Ardından Rusya'nın Eylül 2015'te Esed'i desteklemeye başlamasıyla iç savaşın seyri rejim lehine değişmiştir. 9 yıldır yaşadığı savaş ekonomisini tek başına kaldırma gücü bulunmayan Suriye'yi, Rusya silah, teçhizat ve diğer malzemeler ile İran ise petrodolar kaynak transferleriyle desteklemiştir. Rusya ve Suudi Arabistan'ın 6 Mart'ta gerçekleşen OPEC toplantısında anlaşamaması üzerine petrol fiyatlarında başlayan savaşa ek olarak koronavirüs salgını da küresel talebi aşağı yönlü baskıla-

mıştır. Bu salgın, tüm dünyaya hızla yayılmış ve 1 milyondan fazla kişiyi enfekte ederek küresel bir krize neden olmuştur. Bunun sonucunda Brent petrolün varil fiyatı, 18 yıl önceki fiyat seviyelerine gerileyerek hem Rus ekonomisini hem de İran ekonomisini derinden etkilemiştir. Dip seviyeleri gören petrol fiyatlarının yanı sıra İran özelinde ABD Başkanı Donald Trump'ın uygulamış olduğu sert yaptırımlar ülkenin petrol ihracatını da yaklaşık 5 kat düşürmüştür. Üstelik virüs salgınından en çok

etkilenen ülkelerden birisi olan İran'da ekonomik şartlar iyice kötüleşmiştir.

Devrimden itibaren küresel finans sistemi dışında duran İran, Uluslararası Para Fonu'ndan (IMF) acil finans paketi kapsamında 5 milyar dolarlık kredi talebinde bulunmuştur. Bu nedenle Suriye'ye aktarılan İran kaynaklı petrodolar destekleri büyük oranda kesintiye uğramıştır. Rusya ekonomisi de petrolde fiyat savaşlarının bir tarafı olarak, düşen fiyatlardan olumsuz etkilenmiştir. Bu şartlar altında Rusya'nın, Suriye'de İran'ın yerini ekonomik olarak tamamen doldurması pek mümkün gözükmemektedir. Dolayısıyla Rusya için rejimi elinde tutmaya devam etmenin yükü ağır olacaktır. Ancak ekonomik yüküne rağmen Rusya, Suriye'nin jeopolitik önemi nedeniyle bu ülkedeki kazanımlarından geri adım atmak istemeyecektir

“

Kovid-19 salgınının tüm sektörleri doğrudan olumsuz etkilemesi sebebiyle dünya ekonomisinin bu yıl resesyona girmesi muhtemeldir. Dünya ekonomisindeki daralmanın, bireylere, şirketlere ve ülkelere vereceği zarar tam olarak hesaplanamamakla birlikte her geçen gün etkisi hızla artarak derinleşmektedir. Bu süreçte Suriye rejimi Bahar Kalkanı Harekatı'nda vermiş olduğu maddi kayıpları da hesaplayarak ekonomisi için önlemler almayı hedeflemektedir.

”

Rejimin Kaderi Ekonomik Gelişmelere Bağlı

Kovid-19 salgınının tüm sektörleri doğrudan olumsuz etkilemesi sebebiyle dünya ekonomisinin bu yıl resesyona girmesi muhtemeldir. Dünya ekonomisindeki daralmanın, bireylere, şirketlere ve ülkelere vereceği zarar tam olarak hesaplanamamakla birlikte her geçen gün etkisi hızla artarak derinleşmektedir. Bu süreçte Suriye rejimi Bahar Kalkanı Harekatı'nda vermiş olduğu maddi kayıpları da hesaplayarak ekonomisi için önlemler almayı hedeflemektedir. Rusya, petrol ve doğalgaz fiyatlarının düşüşüne yönelik, İran ise başta salgın olmak üzere petroldeki fiyat düşüşü ve ekonomik yaptırımlara yönelik alacağı önlemleri planlamaktadır. Dünya ekonomisinde salgının etkisinin uzun bir süre daha devam etmesi ve petrolde

fiyat savaşlarının sürmesi halinde bu durum Rusya ekonomisini sarsacak ve İran ekonomisinde de ciddi hasarlara yol açacaktır. Böyle bir gelişme neticesinde Rus ekonomisi için rejimin artı bir yük teşkil etmesi Rusya'yı taviz vermek zorunda bırakabilir. Aksi takdirde, Rus ekonomisinin toparlanmasıyla çatışma halinin sürmesi söz konusu olacaktır. Dış desteklerdeki sorunlar dışında her ne kadar küçük çapta gerçekleşmiş olsa da ocak ayında esnaf, memur ve öğrencilerin Esed rejiminin ekonomi politikalarını protesto etmek amacıyla sokaklara inmesi, rejim bölgesindeki potansiyel kırılganlığı da ortaya koymuştur. Ekonomik çöküntünün ağırlaşarak devam etmesi durumunda muhtemel olan rejim bölgesindeki iç karışıkların artması ve dış desteklerin kesilmesi rejimin devamlılığını daha da zora sokacaktır. ■